

EAREN HIZKUNTZ POLITIKA

ENEKO OREGI

Jakin aldizkariak euskal kulturgintzan bete izan duen egitekoa ez dago azpimarratu beharrik: euskaldunon aldizkaririk trinkoen eta garrantzitsuena izan da urte luzetan eta benetan dei dakioke, esaldi usu batez, gure “paperezko parlamentua”.

Maila horri eusten saiatuko naizelako eta, bestalde, hitzaldi hau hauteskundeetarako deia egin aurr etik eskatua eta idatzia delako, ez dut atetan ditugun hauteskunde horiekin gehiegi lerratu nahi, hots, nire hitzaldi hau ez da hauteskundekeriatan ibiliko, gogoeta, proposamen eta gure ibilbidearen lerro nagusiei begira baizik. Has nadin, baina, gehiago

luzatu gabe.

ATARIKOA

Gure herriak bere menderen mendetako etorrian hamaika aldarte ezberdin ezagutu izan du. Aldakuntzak aldakuntza, bada, halere, Euskal Herria bere izenaren jabe egiten duen ezaugarriarik. Horietakorik aipatzen hasita, euskara datorkio edonori burura. Ez, hori soilik, ordea: euskaldunaren eta Euskal Herriaren lekuko izan bait dira, oro har, beste zenbait ezaugarri ere. Baina, agian, ezaugarri horiei joskera damaien haria euskaldunek eurek beren buruaz eta inguruaz duten ulermena da: nor direnaz eta herri direnaz jabetzean adierazten dena.

Euskaldunok historiaren etorrian gure izanbidea ebaki edo ibiltzeko erabili edo eman ditugun pausoen lekuko ditugu ezaugarri horiek. Gizon-emakumeoi eta herrioi gerezkoa bait zaigu bideren bat mugatu eta besteren bat zabaldu beharra: eskuz eta buruz, irudi-menez eta bihotzez, hitzez eta ekitez... Horrela lantzen ditugu geure buruak, horrela egiten gara nortasunaren jabe, horrela mamitzen dugu gerezko kultura, horrela taiutzen geure izanbidea.

Baina, ez gizon-emakumeok, ez eta herriok ere, ez gara zein beretzako eta bakun jaiotzen eta hazten. Elkarren artekotasunak eta herrien artekotasunak sekulako erasana du norbanakoaren eta herri bakoitzaren bizitzan.

Euskaldunon eta Euskal Herriaren gaurko zoria, geure jatorrizko eta geroko kulturaz eta hizkuntzaz ari garelarik, ez da inola ere ulergarri, hain zuzen, euskaldunok eta erdaldunok elkarrekin nahasian bizi garela kontutan izan gabe eta, gainera, aspaldiko

urteetan auzo-herrietako aginte-indarren menpeko gabela bereziki aipatu gabe.

Kultur eta hizkuntz tradizio zeharo ezber dinetako biztanlez osaturiko biztanlegoak osatzen du, gaur egun, Euskal Herriko barrutia. Eta hemen, aspaldiko urteetatik honantza bitartean behinik behin, erdaldunek beren herri-ezaugarriak euskaldunek baino erosoago landu ahal izan dituzte, batez ere hizkuntzari, burubideei eta gizarte-harremanei dagozkienetan. Euskaldunok, oro har, ez dugu, aldiz, era nor malean jatorriz baginena geroratzeko modurik izan.

Ohizko Euskal Herriak, beraz, hamaika kultur eta hizkuntz barruti ezberdin bizi ditu bere baitan. Eta barruti horietako bakoitza, bestalde, batez ere euskaldunen artean, oreka-gabetasun nabarmenean bizi da, normaltasun ezaren ezaugarriak agertzen dituelarik. Gu denok, nahasi-mahasi horretan murgildutako herrikideak gara.

Eta etorkizunari begira jarrita ere, ezin daiteke, ez kulturaren, ez eta hizkuntz alorrean ere, gerorako asmo eta helburu berdinak ditugunik esan. Zera honek, sakon-sakonetik erasaten dio gure herri eta gizartegintzari.

Gaur bizi dugun egoera honetan eta gerora begira ditugun asmo ezberdin horien arteko burrukan, oso zerikusi haundia du politikak, noski.

Gure herriak, oro har, eta euskaldun jendeak bereziki, geure eskuko herri-agintariak eskatzen ditugunean hain zuzen, zera dugu asmotan: gure gizarteko harremanen izate-modua beste era batera taiutzeko aukera izatea.

Orainaldian, Euskal Herriko zenbait eskualdetan geure eskuko herri-erakundeak berpizten hasiak gara. Eta gaurko gure auzirik larriena hauxe dugu: ea gauza izango ote garen aukera berriok behar bezala era-

biltzeko, geure nor eta herri-izateari ger orabiderik eman ahal izateko.

Gure herri-agintaritza ezagatik sortu zaigun gaurko egoera larria ez dugu herri-agintaritzak besterik gabe konponduko duenik uste. Baina, hain zuzen, herri-agintariei eginkizun behinenetakoa dagokie arazo honen konponbidean.

EUSKARAREN EGOERA

Ezinbesteko deritzot gaur egungo euskararen eta euskaldungoaren egoeraren diagnosis egitetik hasteari, laburki bederen, ez gutxitan egoeraren azalpenen ezberdintasunek baldintzatzen bait dituzte diskurtsoen nondik-norakoak.

Bestalde, azken hamar urteotan barrena izan da arestian ez bezalako aukera ikerketa eta azterlanak bideratu eta errealitateari zientziaren ikuspegitik hurbiltzeko. Horri esker, eskuerako datuak oso dira zehatzagoak gaur egun, diagnosi horri ameskeria eta bihozkada-hatsen gainetik heltzeko.

LEGEZKO EGOERA ¹

Euskararen legezko egoeraz, hasteko, aniztasuna azpimarratu beharra dago, arras desberdina bait da euskarak gure herriaren hiru zatietan duen legezko *statusa*: Iparraldean, Nafarroan eta Hiru Probintzietan. Dakizuenez, gure hizkuntzak ez du Iparraldean inolako legezko aitopenenik, eta Errepublikako hizkuntza *erregionalen* irakaskuntzari buruzko lege eta araudi meharrak dira euskara aipatzen duten testu ofizial bakarrak.

Horiez gain, nazioarteko erakundeek hizkuntza

gutxiendarren babesari buruzko hitzarmen eta itunak ere aipatu beharra dago, hala nola:

- Europako Lurraldeetako edota Gutxiendar Hizkuntzen Agiria, Europako Toki eta Lurraldeetako Agintarien Batzarrak 1988an onartua.

- Europako Kontseiluaren eta Kultur Ministrarien 1987ko azaroaren 9ko Erabakia.

- Europako Elkarteko Lurralde eta Etnia gutxiendarren kulturei eta hizkuntzei buruzko Erabakia, Europako Biltzarrak 1987ko urriaren 30ean onartua, eta abar.

Frantziako Errepublika bakar eta zatiezinak ez ditu Itun eta Erabaki hauek betetzen eta, beraz, hizkuntza gutxiendarrei ere aitortzen zaizkien eskubideak ere ez dizkie Iparraldeko euskaldunei onartzen.

Euskarazko irakaskuntzak azken urteotan izan dituen oztopoak, gure artean orain hamabost urte zirenen parekoak, ezagutzen dituzue, ziur naiz, aurtengo hitzarmena arte.

Iparraldekoen mahai-ingururako utziko ditut, zehazkiago eta ozenago azal diezazkiguten.

Nafarroako Foru-Elkartearen lege-araubidea, dakienez, 1988ko abenduaren 15eko Euskararen Legean dago oinarriturik. Hiru dira, nere ustez, lege horr en akatsik larrienak:

Lehena, Nafarroa hiru eskualdetan zatitu izana, euskaldunen eskubideak bizi diren eskualdearen arabera murriztuz.

Bigarrenik, euskararen egoera normaltzera ez, baizik eta "arautzera" soilik bideratuta egotea. Horrek, *status* gutxiendarrean jartzen ditu Nafarroako euskaldunak, oso eskubide mugatuekin bada ere.

Hirugarrenik, lege hori oso da mugatua ukitzen dituen esparruetan, administrazioa, irakaskuntza eta komunikabideak aipatzen bait ditu, laburki gainera, soil-soilik.

Hiru Probintzietakoa dugu, azkenik, euskaldungoaren eztabaida eta politikagintzak azken urteotan gehien eta sakonen jorratu duena².

Hiru Probintzietako legeriak, 1982ko Euskara-Legeak eta haren hariko lege-garapen osoak, euskararen egoera *normaltzea* du helburu, hau da, gure eguneko egoera ez dela normala du abiapuntu eta nor maltasunera iristeko normalkuntza politiko bat bultzatu beharra aldarrikatzen du. Autonomi Elkarteko Euskara-Lege honek, gogora dezagun, euskaldungoaren %65a ukitzen du, gutxi gora behera, eta euskararen bizi-iraupena hiru probintzietan jokatzen dela pentsaraz diezaguke.

Euskara-Lege honek, bestalde, herritarren hizkuntz eskubideak hartzen ditu oinarri, edo, bestela esanik, herritar euskaldunek euskaraz bizitzeko duten eskubidea, elebitasun normalizatzaile baten ildotik.

Aurrerago aztertuko dugu irakaskuntza, komunikabide eta administrazio-arlotan legeriak izan duen garapena, irakaskuntz ereduak, herri-komunikabideen eta herri-langileen hizkuntz eskakizunen haritik. Aski bedi, oraingoz, legeria guzti honen erabilgarritasuna eta emankortasuna azpimarratzea. Izan ere, ahobatez aitortzen da gure artean.

Euskara-Legeak ez dituela gure Autonomi Elkartean bere mugak iritsi, ez dugula euskaldunok oraindik lege hori erabat eta azken muturreraino ustiatu eta agortu, ez zaigula meharregi gertatu indarrean daramatzan zortzi urteetan, baizik eta, aitzitik, aitortzen dizkigun

eskubideak eta eskaintzen dizkigun bideak igaro gabeak ditugula neurri handiegian.

Ez dut uste, inola ere, Hiru Probintzietako legeriak mugatzen duenik euskararen normalkuntza, ahagarri egiten baizik. Bide ez zabala eta ez hestua, baina irekia eskaintzen digula, egin dezagun, ahal bait lehen meharregi gerta dakigun eta berririk urratu behar izan dezagun.

EGOERA DEMOLINGUISTIKOA²

Legezko esparrua, dena den, hiztun-kopuru jakin baten eta gizarte-sare zehatz baten oinarritzen den zerbait da, eta euskaldungoaren, euskaldun herriaren bizitasunak eta trinkotasunak, gizarte euskaldunaren dinamikak aldatu, indartu edo usteltzen utz dezake edozein lege-araubide, itxuraz indartsuena litzatekeena ere.

Lot gakizkion une batez euskararen egoera demolinguistikoa. Ez dizkizuet oinarritzko datuak herrialdeka eta eskualdeka errepikatuko. Denok ditugu gogoan. Baina, eta Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako Idazkaritzak landutako “Soziolinguistikazko Mapa. 1986. urteko Err oldaren arabera Euskal Autonomi Elkarte Azterketa Demolinguistikoa” liburutik jasotako zenbait daturen laguntzaz, gure hizkuntzaren isuriaren ildoak, nondik norakoa ausnartzen saiatuko natzaizue.

Esan gabe doa, Nafarroako eta Iparraldeko euskaldunei buruz ez dugula horrelako daturik eta, Nafarroaren kasuan, argitaratu diren Erroldako datuak ez digutela pozerako inolako arrazoirik eskaintzen.

1. Hiru Probintzietan, beraz, euskararen ezagupena hedatuz doa, neurri mugatuan bada ere. Horr ela, euskaldunen proportzioa, urtez urte jaisten zihoana,

gehitzen hasi da 10 urtetik beherakoen artean. Badi-rudi, beraz, belaunaldiz belaunaldiko galtze horri hesia jarri zaiola azken belaunaldian.

2. Ama-hizkuntza euskara dutenen proportzioa euskaldun dirautenena baino baxuagoa bada adinez nagusien artean, zenbaitek euskara lehen hizkuntza izan arren gero galdua duelako, alderantzizko fenomeno gertatzen da 30 urtez beherakoekin, hots, euskaldunberri gehiago dela gazteen artean euskara ahaztu dutenak baino.

3. Euskaldunberrien fenomeno, aski aipatua eta aztertua da honez gero. Hala ere, aldaketa sakonak eragin ditu euskaldugoaren baitan, ez hainbeste bere kopuruagatik, joera-aldaketagatik baizik. Izan ere, Autonomi Elkartearen erdaldunen % 3,5ari besterik eragin ez badi ere, euskaldunberrien dinamikak indarberritu egin du euskaldungoa hiru probintzietan, euskaldunen % 11 zirelarik 1986an eta ikasketan eta lanbide-maila altukoak, gehienetan.

4. Eutsi-indarraren indizeari bagagozkio, hau da, ama-hizkuntza euskara dutenen artean euskaldun dirautenen proportzioari buruz, %86,75ekoa da Autonomi Elkartearen eskualde euskaldunagoetan handiagoa delarik eta erduldunden artean baxuagoa.

Adinari dagokinez, 20-35 urte bitartekoek agertzen dute baxuena, eta altuena 65 urtetik gorakoek. Baina gazteagoen artean, 25 urtetik behera, berriz gora jotzen du eutsi-indarrak.

5. Aipatzekoa da, halaber, gara-indarraren gorakada, hau da, euskara ama-hizkuntza izanik ongi irakurtzera eta ongi idaztera heltzen direnen proportzioa.

Laburtu nahi izan ditudan datu horiek zera erakusten digute: Hiru Probintzietan euskara jakitea, euskararen ezagupena, hedatuz eta sakonduz doala, azken hamarkadetako isuria geldiaraziz.

Badira, ordea, datu kezkarriak ere.

1. Ama-hizkuntzari dagokionez, urtez urteko tauletan bi joera edo urraspide antzeman daitezke. Alde batetik, adina jaisten den heinean ama-hizkuntza euskara bakarrik dutenen urterik urterako galera nabaria da. Bestetik, ama-hizkuntza euskara eta gaztelania, biak batera, dituztenen urterik urterako gorakada azaltzen da gazteenen artean: 25 urterekin, %3,6; 20rekin, %4,3; 15ekin, %5,29; 10ekin %5,29 eta lau urterekin %9,10. Honek, famili bidezko transmisioan aldaketa bat ikustarazten digu, bi hizkuntzak etxetik bertatik erakusteko joera, alegia.

2. Aurrekoekin lotuta, gainera, gal-indarra askoz ere altuagoa dute bi ama-hizkuntzadunek etxean euskara bakarrik ikasi dutenen aldean: %12 lehenengoen eta %2,69 bigarrenen.

3. “Mapa”n ia-euskaldun deitutakoek, hau da, euskaraz “ongi” ulertu eta “zerbait” mintzatzen dutela erantzuten dutenek, gorakada nabarmena erakusten dute, 10-16 urtekoen artean %40aren inguruan egotera iristen direlarik. 15 urterekin jotzen du punturik altuenak, ia-euskaldunen proportzioak, derrigorrezko irakaskuntzaren amaieran, alegia. Badirudi, beraz, euskara eskola-giroan ikasitakoak izan daitezkeela, neurri handi batean, ia-euskaldun gazte hauek.

1.986an 15 urte zutenen artean, %35 erdaldun ziren, %41 ia-euskaldun eta %24 euskaldun, gutxi gora behera.

Ia-euskaldun horiek nora joko duten, euskaldungora ala erdarara, gaur egungo hizkuntz politikar en ardurarik garrantzitsuenetariko bat dugu, nire ustez, eta gure hizkuntzaren geroaren giltzarri.

4. Euskaldun berriei dagokienez ere bada kezka-iturririk. Izan ere, 86ko erroldan agertzen ziren 56.063 euskaldunberrietatik, proportziorik altuena hiri eta

eskualde erdaldunetan bizi zen, %60a baino gehiago (Bilbo Handian, Gasteizen, Errioxan, Enkarterrietan, Araba barnekaldean, e.a.)

Euskaldun horiek, gainerako bertako euskaldun apurrekin batera, zailtasun eta oztopo izugarriak dituzte euskaraz bizi eta euskaldun giroan txertatzeko, eta zer esanik ez euskara seme-alabei helarazteko.

5. Gara-indarra, hots, euskara ama-hizkuntza izanik euskaraz ongi irakurtzen eta idazten dutenen proportzioa, apala da oraindik Autonomi Elkartearen, % 52,34 besterik ez, eta gazteen artean asko gehitu bada ere, oso behetik dabil oraindik eskualde eta herri euskaldunenetan.

Ez natzaizue datuekin gehiago luzatuko, aipatutako horiek nahikoa bait dira gure kezka eta ardurak oinarritzeko.

Laburtuz, demolinguistikaren ikuspegitik, euskararen egoera kezkagarria da EAren ustez.

Euskararen ezagupena hedatu bada ere, hedapen horri euskarri sendoak falta zaizkio ez gutxitan, eta transmisio-katean txertatu ezean, atzerakada-arrisku bizi dugu oraindik begi aurrean.

EUSKARAREN GIZARTE-ERABILERA

Euskararen bizitasuna eta honen ondorio litzateken bizi-iraupena begiztatzeko hirugarren alderdi bat aztertu beharrean gara, legebide eta ezagupenaren ekin batera, erabilerarena alegia.

Ahots asko altxatu da azkenaldi honetan euskararen gizarte-erabileraz kezkaturik, irakasle, soziolinguista edo hizkuntz planifikatzaile.

Azterketa orokorren eskasiaz, neurketa mugatu ugari egin izan da herri edo auzo mailan, ikastetxe

nahiz familietan, eta denetan agertzen zaigu, ez beti neurri berean, euskaldunon euskaraganako atxikimendu ahula.

Egia da euskarak funtzio berriak eskuratu dituela azken urteotan; hobe esan, funtzio berri zenbaitetan sarbide izan duela, hala nola irakaskuntzan, administrazioan, komunikabideetan, zientzia eta teknikan, e.a. Baina funtzio berri horietan euskarak komunikazio-behar arautuenak, formalenak, bete ohi ditu eta, berriz, gaztelaniak indartu egin du bere nagusitasuna giza eta gizarte-esparru arautugabeetan, berezkoagoetan. Jolasa, kirola, auzoko bizitza, elkarte eta elkargo-mota gehienak, lagunarteko harr emanak, e.a, gaztelaniaren lurralde bilakatzen ari zaizkigu.

HIZKUNTZ POLITIKARAKO ERIZPIDE NAGUSIAK

Jokozelai horretan, irabaziak eta galerak, atzerapausoak eta aurrerakadak nahasten dituen gizarte-dinamika horretan jakin behar dugu lantzen eta gauzatzen, Eusko Alkartasuneko euskaltzale eta abertzaleok, gainerako euskaltzale eta abertzaleekin batera, gure herriak eta gure hizkuntzak behar duten hizkuntz politika.

Hona hemen Eusko Alkartasunak herri osoar ena nahi lukeen euskalgintza horretarako proposatzen dituen erizpide nagusiak:

1. Euskara euskaldunok erabiltzen dugun hizkuntza da, beste ezer baino lehen; hots, euskaldun herriaren eguneroko hizkuntza bizia, barne-bizitzarako, etxe-familiarako, lagunarterako, lanerako, atseginerako, kulturarako eta gizarteko elkarbizitza osorako. Eginkizun horietan elkarbide eta tresna izateko gaitasuna erakutsi duelako dago bizirik euskara. Hizkuntza bizia izaten ja-

rrai dezan, ezinbesteko du lan hori aurrerantzean ere betetzen jarraitzea. Egungo gizartean gaitasun hori indartzea dugu hizkuntz politikaren oinarrizko betebeharra.

2. Euskara Euskal Herriaren hizkuntza nazionala da, hots, gure herriaren aberri-asmoaren proiektuari lotutako hizkuntza, Euskal Herri burujabear entzat asmotan eta gogotan dugun hizkuntza nazionala. Aberri- -asmo hori, demokraziaren bidez, herritar gehien-gehienek partaidetzaz eta ekarriaz eraiki beharra ere argi agertzen zaigu, bategiten ahalegindu beharra eta ez zatitzen, euskaraganatzen eta ez bereizten.

Hizkuntz politikak ez ditu gizataldeen nahi eta interes ezberdinak ahaztu behar, bilbatu eta aberri-bidean bultzatu baizik.

3. Euskararen bizi-iraupena arriskutan dago gure gizartean, gutxiengo baten hizkuntza gutxitua izanik, horrek hizkuntz komunitatearen beraren trinkotasuna eta barne-berrikuntza zaildu eta oztopatu egiten dituelako. Hizkuntz politikak ezinbestean hartu behar du kontutan bizitasun etnolinguistikoa suspertu beharra.

4. Hizkuntz politika agintaritzak bideratutako gizarte-interbentzio mota bat da, hau da, gizarte-dinamika bideratu nahirik, eta neurri ezberdinetan lortuz, egiten den gizartearekiko ekintza-sorta. Baina, inork bere bururik iruzur ez dezan, zera behar dugu aitortu: herri-agintaritzak zenbait baldintza sor ditzakeela, baina baldintza horiek, onenak izanda ere, ez dutela, besterik gabe, eraginik izango, herrikideok geure buruak kultura eta euskaragile, zabaltzaile, sakontzaile eta indartzaile bihurtzen ez baditugu. Honetan bait du politikak bere ahulezia: bere indarrez bakarrik desegin dezakeena ez dela bere indar soilez birregiten.

5. Alderdiak, herri-erakundeak bitartez hizkuntz

politika jakin bat egiteaz gain, gizarte-erakunde ere badira, gizartearen baitan eritziak lantzen eta hedatzen eta gainerako gizarte erakundeekin gizarte-sarea osatzen bait dute.

IRAKASKUNTZA

Irakasmunduari buruzko hizkuntz politika aipatzen dugunean, ezinbesteko zaigu irakaskuntza euskalduntzearekin lortu nahi izan diren helburuei buruz galdezka hastea. Ikasiak ditugu, urte luzetako ahaleginaren ondorioz, zer eska dakioken eskolari eta zer ez euskararen etorkizunerako.

Lehenengo eta behin, aitortu dezagun eskolak nekez ordezkari dezakeela familia, bidezko hizkuntzar en transmisioa. Alde batetik, ezinezko zaiolako eskolari, bere bakarrean, kale, lagunarte eta famili giro erdaldunduaren erasanari aurre egitea eta, bestetik, eskolak ezin ditzakeelako gizarte-bizitzako egoera bakoitzak eskatzen dituen edozein hizkuntzar en mintzaira guztiak irakatsi. Bere zeregina eredu jantziak, arautuak, erakutsi, landu eta sakontzea da nagusiki.

Bestalde, irakaskuntzaren euskalduntzeak eskola bera ere hobetu, berritu eta gizartean hobeki txertatu ahal izatea dakar.

Ikasle guztiek derrigorrezko irakaskuntza amaitzerakoan euskara eta gaztelania menperatu beharra, Euskara-legearen agindu zehatza eta garbia izaki, nahitanahiezko zaigu euskal gizarte osoago eta bilbatuagoa lortzeko.

Helburu hori iristearren sortutako irakastereduak bete dituzte honez gero hamar urte, eta eskarmentu horri darizkion irakatsiak jasotzeko garaia dugu.

Zentzu honetan, zinezko ebaluaketa batek ezin du gehiago itxaron.

Eusko Alkartasunarentzat, "A" ereduak frogatua du bere ezgaitasuna, eta emaitza gaizto horrek, besterik gabe, aurrerantzean neurri sakonak hartzera eraman behar gintuzke.

Alde batetik, bai nazioarteko itun eta testuek, bai Autonomi Elkarte honetako legeek ere, irakats-hizkuntza aukeratzeko eskubidea aitortzen diete guraso eta ikasleei. Horren haritik, ereduak gorde baina goitik behera aldaberritu beharra ikusten dugu, esan bezala, edozein hizkuntzatan ikasten hasita ere, ikasle orok izan dezan 16 urterekin euskararen eta gaztelaniaren ezagupen nahikoa. Honek, zer esanik ez, irakats-plan-gintza serioagoaren beharra dakar, eredu ber ean ikasten jarraitzeko ahalbidea bermatuz eta unibertsitatearen plangintzarekin lotuz.

Bigarrenik, klaustroen gorabeherak eta hizkuntzazko osakera finkatu beharra dago, irakasle-postu bakoitzaren hizkuntz eskakizunak zehazteko arauak jarritz. Horrek, irakaslegoaren euskalduntzea areagotzea eskatzen digu, gaur egun ia ukitzen ez diren irakaskuntza pribatuko irakasleak ere hartuz, hitzarmenpeko ikastetxeekiko laguntza-politika baten bidez.

Hirugarrenik, eskola euskaldunak eragile eta bizkortzaile izan behar du bere inguruarekiko, jolas-mundua, kirola, aisialdia eta auzo-bizitzaren euskalduntzaile bihurtuz, euskararen gizarte-normalkuntzak ezin bait du ikasgelaren neurri mugatueta gelditu.

Hezkuntz sistemaren antolakuntzari, dirubideari eta langilegoari buruzko proposamenak, Eusko Alkartasunak orain hilabete batzuk aurkeztutako "Euskal Eskola" txostenean aurki ditzakezue, ni horietan gehiago luzatu gabe.

KOMUNIKABIDEAK

Gure herriak euskarazko komunikabideak sendotu beharra du, telebista eta irrati sortu berriak bezala, edo sortu beharra, egunkari, aldizkari eta falta zaizkigun gainontzekoetan.

Herritarrei berri emateaz eta entretenigarri izateaz gain, honako hizkuntz eginkizunak bete behar lituzkete komunikabide euskaldunek:

1. Euskaraz harremanik izateko gai garen euskaldunok dagoeneko euskaraz bizi ohi ditugun harremanak beren euskarazkoan sendotzea.

2. Hein batean dagoeneko euskaraz bizi garenok sail edo gai berrietan ere euskaraz bizitzera eragitea.

3. Euskalduntzen ari direnak dagoeneko euskaraz bizi garenon euskarazko harremanetara ekartzea, eguneroko bizitzan ohizkoak diren gaietan batipat.

4. Jatorriz euskalki ezberdinetakoak garen euskaldun guztioi bateragarri gerta dakigukeen euskara berriemailea lantzea.

Euskal herri-komunikabideek, telebistak ber eziki, gaur egun duten garrantzia eta eragina ez daukagu ahazterik. Horren ondorioz, euskal agintaritzak, adierazpide horietako baliabideak zaintzeko ahalegin ber ezia egitera behartua dago, eta ezinbestekoa zaio, beste guztien gainetik, epekako egitamuak lantzea, horien neurketa egitea eta helburuak begibistatik galdu gabe etengabeko lan sakonean aritzea.

Euskaldungoaren herriko plaza behar lukete euskal komunikabideek euskaldun herriaren bizitzaren, etxe-ko eta auzoko kulturgintzaren, herritarren nahien eta ametsen isla eta gure arteko eztabaida, elkarrizketa eta solaserako leku.

Hainbeste esperantza eraginez sortu ziren euskal

herri-komunikabideak, baina, ez dira oraindik gure artean finkatu. Aitzitik, gero eta lerratuagoak agertzen zaizkigu eredu erdaldunetara eta gero eta mirabeago.

ETB, bereziki, gaztelaniazko katearen katean iraun arazteari arriskutsuegi deritzogu. Bere sorreratik bertatik, bigarren kateak Euskal Telebistari xur gatu izan dizkio baliabide eta lankideak, murriztu ikusleak eta oztopatu garapena.

Eusko Alkartasunaren ustez, ETB-1 euskarazko katea askatu beharra dago, EITB Herri-Erakundearen barruan enpresa berezi eta burugain bilakatuz. Horrek bere poltsa, bere egitasmoak eta bere lankideak finkatuko lizkioke, erdarazko jan-txakurraren gosetik babesturik.

Bestalde, Espainiako telebistaregandik ikasitako alderdikeria lotsagarria nagusitzen ari da ETBn. Gure telebistak, euskaldungoaren zerbitzura egoteko, Administrazio-Kontseilu mota ezberdina behar du, gure gizartea isladatuko duena eta euskarazko kultur gintzarekin uztartua.

Idatzizko komunikabideei buruz, euskarazko egunkariaren auzia aipatu beharra dago.

Bi ekinbide sortu izanak, herri-erakundeen baitatik bata eta gizarte-talde baten sokakoa bestea, eztabaida nahasi eta, gure ustez okerra sortarazi du. Eusko Alkartasunaren ustez, euskarazko egunkaria beharrezko zaio euskaldungoari, alfabetakuntzak egin duen aurrerakadari eta irakurleagoaren hedatzeari esker, baina, eta orainarteko eskarmentuak argi utzi behar liguke hori, egunkari bakarra da posible gaur egun.

Sortu diren bi ekinbideek ez dute, bakoitzak bere aldetik, arrakasta-esperantzarik. Batek, herri-dirurik gabe irautea ezinezko lukeelako. Besteak, ofizialkeriaz eta alderdikeriaz jota, ez liokeelako euskaldungoaren nahi eta beharrari erantzango eta, beraz, eragin

normaltzailerik ez lukeelako.

Eusko Alkartasunaren eritziz, biok bat hartuta eraiki daiteke soilik, bitariko enpresa gisa, taldekeriatik eta bazterkeriatik libre legokeen euskal egunkari zabal eta bideragarria.

Guk ez dugu euskal egunkaria sokatirarako aitzaki bezala nahi, ez dugu inoren lehentasuna eztabaidatu nahi, baina dei egin diegu bai *Egunkaria Sortzen*-eko kideei eta bai, oso bereziki, Eusko Jaurlaritzari eta Kultur Sailburuari, euskararen interesak jar ditzaten beste ororen gainetik.

Esan gabe doa, edozein kasutan ere gorde beharreko erizpiderik ere badela:

- Herri-diruz bizi den egunkariak herri-erakundeen kontrola behar du nahitaez, baina Jaurlaritzan dagoen alderdiaren kontrol soilean erori gabe.

- Kazetariak beren egitekoen eta eskubideen araubide zehatza izan behar dute, profesionaltasunez eta askatasunez lan egingo badute.

Azkenik, Euskal Herri osorako pentsatu eta lan egin beharra azpimarratu nahi nuke, komunikabideen arloan euskalgintzaren beste orotan bezala. Nafarroako eta Iparraldeko agintaritzarekin elkar hartu beharra du Eusko Jaurlaritzak, gero aipatuko dudan Pirinioetako Lan-Batzordearen baitan, adibidez, gutxienezko lankidetza lortzeko.

ADMINISTRAZIOA

Erantzukizun berezia du herri-administrazioak euskararekiko jokabidean, agintaritzaren ekintzarako tresna denez. Honako helburu hauek ezarri beharko

litzaizkioke herri-administrazioari:

1. Herritar euskaldun guztiei, Euskal Herri osoan, administrazioarekiko harremanak euskaraz gauzatzeko aukera betea eskaintzea.
2. Herri-langile euskaldunei euskaraz lan egiteko aukera ematea.
3. Administrazio-lan osoa euskaraz egin ahal izateko bideak ziurtatzea.
4. Eskualde euskaldunetan euskara hutsezko administrazioa egiteko bideak urratzea.

Helburu horiek lortzeko:

- Herri-langile elebidunak, hots, euskaldunak auke-ratzeko legezko erabakiak hartu beharra dago; lanpostu bakoitzaren hizkuntz eskakizunak zehaztea.

- Herri-langile euskaldunei behar duten euskarazko prestakuntza eskaintzea. Euren eskubidea da, eta agintaritzaren eginkizun.

- Administrazio-lanean erabili beharreko zenbait gai euskaratu gabe, ereduak eta ihardunbide egokirik gabe, herri-langile bakoitzaren bizkar utziko genuke inolako tradizioz gabe unean-unean eginkizun duen lana euskaratzea. Behar-beharrezkoak zaizkigu euskarazko material erabilgarriak, administrazioar en baitan eta herritarrekin harremanak euskaratzeko egoki prestatuak.

- Aurrez esandakoak taiuz bideratzeko, lankide eta berezilariak prestatzera zuzendutako ekintzak eta egitasmoak behar dira.

Azaldu berri ditudan erizpide nagusi horien ildotik, Eusko Alkartasuna lankide izan da azken hiru urteetan Eusko Jaurlaritzarekin eta gainerako alderdiekin Herri-Administrazioen hizkuntz normalkuntzarako plan-gintzan. 1986ko azaroko 250 Dekretua, Eusko

Legebiltzarrean aho batez 1989ko maiatzean onartutako "Herri-Administrazioetan euskarar en erabilera normaltzeko plangintzarako oinarriak" txostena eta 1989ko 224 Dekretua dira bide honetan urratsik behinenak. Dakizuenez, nor malkuntzarako tresna gisa langileen hizkuntz eskakizunak harturik eta hiztun-kopuruaren erizpidea erabiliz, bost urteko plangintza-eperako helburuak finkatu zituen Erabaki horrek. Eusko Alkartasunaren eritziz, bidea ir ekita dago Herri-Administrazioak arian-arian euskalduntzeko, baina gure ustez herri-langileak euskalduntzea ez da aski benetako nor maltasunera iristeko. Izan ere, euskararen erabilerarako plangintzarik ezean, aldarrikapenek eta ezagupenak berak ere ez lukete ondoriorik. Hizkuntz eskakizunak baliagarri dira, baina ez aski. Bide hori sakontzeko ahaleginetan dabil Eusko Alkartasuna udal eta diputazioetan.

Bestalde, oraindik ia ukitu gabeko Justizi Administrazioan, Ertzaintzan, Osasun-Zerbitzuetan eta, behar besteko hitzarmenak eginez, Estatuaren Administrazioan plangintza-lanetan hasi beharra dago.

Hizkuntz politikaz arduratzen den administrazioaz ere hitz bi eta proposamen batzuk plazaratuak ditu Eusko Alkartasunak.

Begibistakoa izan da azken urteotan, eta aurr etik aipatu dudan plangintzak nabarmenagotu besterik ez du egin, administrazio ezberdinek euskara-egitasmotan agertu duten loturarik eza.

Gure eritziz, *Hizkuntza-Politikarako Idazkaritza Nagusiak* izan behar du euskara-politikaren bateragile eta zuzendari, bai Jaurlaritza-mailan eta baita Hiru Probintzietako gainerako erakundeekiko ere. Ezinbestekoa da honetarako, gure ustez, Autonomi Elkarteetan diren zenbait erakunde, zerbitzu eta atal Idazkaritza Nagusiaren esparruan egotea. Euskara-Sail

edo Departamendu bat sortuko litzateke horrela, behar adinako diru eta langilez hornituta.

Administrazio ezberdinen arteko loturak, ordea, bide berriak urratzea eskatzen du. Eusko Alkartasunak proposamena egina du, Hizkuntz Nor malkuntzaren Kontseilu bat sortzekoa Autonomi Elkartearen, Jaurilaritza, Aldundi, Udal, langile-ordezkarri, Unibertsitate, Euskaltzaindia eta abarrez osatua. Horren osagarri, Hizkuntz Normalkuntzarako Partzuergo bat sortzeko azterketari ekin diogu, honelako egitura batek zenbait abantaila ekarriko litzukeelakoan:

- Administrazio eta erakundearen arteko harr eman iraunkorra, Jaurilaritzaren zuzendaritzapean politikak eta egitarauak lantzeko, adosteko eta bateraturik gauzatzeko.

- Hizkuntz normalkuntzarako egitura ezberdinetarako dirubideak taiuz eta arrazoibidez banatzeko modua.

- Baliabideak birbanatzeko, Udal-Euskaltegiak, adibidez, euskalduntze-zentru izateaz gain udal edo eskualde mailako normalkuntz zentru bihurtuz.

- Hiru Probintzietan kanpoko erakundeei nahiz talde eta ekinbide ez ofizialei partaidetza eskaintzeko eta egitarau koordinatutan txertatzeko.

Azkenik Euskal Herriaren hiru zatien arteko lankidetzaren eta koordinazioaren bultzatu asmoz, Eusko Alkartasunak Pirinioetako Lan-Batzordearen baitan hizkuntz normalkuntzaz arduratuko litzatekeen Batzorde bat sortzea proposatu du.

Dakikezuenek, Pirinioetako Lan-Batzordea Euskal Autonomi Elkartek, Nafarroak, Akitaniak eta Pirinioen bi aldeetako gainerako lurraldeek osatzen dute.

Ongi dago Abiadura Bizkorreko Trenaz, pirinioetako

hartza babestu beharraz edo Kanfraneko tunelaz mintzatzea, baina horiek bezain garrantzitsua da euskara guretzat, eta mugaz gaindiko lankidetzak helburu duen Lan-Batzorde horrek gai horretaz ere arduratu beharko lukeela uste dugu. Arestian aipatu dudako komunikabideen irispenera lortzeko bideak, biztanle-erronaldetan euskarari buruzko informazio bateratua lortzeko, erizpideak eta abar luze bat bideratuko lirateke Batzorde horren bitartez.

EUSKARA EUSKO ALKARTASUNEAN

Alderdi politikoek eragin bikoitza dute, gure aburuz, hizkuntz politikaren alorrean. Batetik, herri-erakundeetan, agintaritzan egin beharreko lanari dariona, eta bestetik gizarte-sarearen bilbe diran aldetik, herritarren nahi eta asmoei erantzun eta beren eritziak lantzeko eta mamitzeko duten egitekoak dakarrena. Baina politikagintza ez da hizkuntzarik gabe egiten, hizkuntza jakin batean/batzuetan baizik.

Politikagintza euskalduntzeko Eusko Alkartasunak darabiltzan bide nagusiak honako hauek dira:

- Gure Araudiak, alderdikide guztiei ezartzen dien betebeharrak da euskara ikasi edo erabiltzekoa, alderdia horretarako baliabideak eskaintzera behartuz. Horren ondorioz, zenbait euskalduntze-alfabetatze ekintza daramagu aurrera Gipuzkoan eta Araban, abertzale gisa eginkizun hori utziezina dugulako uste osoaz.

- Abertzale euskaldunak eta erdaldunak biltzen dituen alderdi izateagatik, bapateko itzulpen-sistemak erabiltzen ditugu gure barne-ihardunetan, hala nola hiru hilabetez behingo Batzar Nagusietan, Lurralde-Batzarretan eta Hiri-Batzar handienetan. Zenbait alderdikide arduratzen da itzulpengintza horretaz.

- Alderdiaren izenean mintzo direnek, jendaurrean euskaraz iharduteko gaitasuna eta ohitura izatea lortu nahi dugu. Honela, euskaldunak dira Eusko Alkartasunaren bozeramale nagusiak erakunde gehienetan. Bestela, ordezeko bozeramaleak daude izendatuta, euskarazko politika-iharduna ahalbidetzen laguntzeko.

- Hautagai-zerrendetan, sorrera-sorreratik du Eusko Alkartasunak euskararen ardura. Kuota-sistematik erabiltzen ez badugu ere, zerrendotan euskaldun-proportzioa gordetzen saiatzen gara.

Gure ahalegin guzti horiek, geureak nahiz beste alderdienak, gutxiegi dira. Eusko Alkartasunaren ustez, euskarazko politikagintzari bultzada sendoa emateko garaia da. Ildo honetan, zenbait proposamen luzatu dugu eta datozen urteetan gauzatzen ahaleginduko gara:

1. Administrazioetako Hizkuntz Normalkuntzarako Plangintzaren haritik, administrazio edo administrazio-atal elebidunetako ardura izango dute agintarien izendapenerako, euskara-gaitasun aski izan dezaten bideak bilatzeko alderdi arteko konpromezua Euskal Herri osoan.

2. Eusko Legebiltzarrean eta Hiru Probintzietako Batzar Nagusietan gainerako alderdiekin zenbait gai, eta ez euskarari buruzkoak prezeski, euskaraz aurkeztu, landu, eztabaidatu eta onartzeko bideak jartzeko konpromezua.

Azken batean, euskarazko politikagintzak, euskara politikagintzan normaltzeak ez du izan behar, ez itxura hutsezko lehia antzua, ez eta politikariei besterik ez dagokien arazoa, herrigintza euskaldun baten zati garrantzitsua, baizik.

GAINERAKOEN AIPAMENA

Amaitzen hastera noa, antolatzaileek eskatutako puntuetatik at geratzen diren zenbait arlo aipatuz.

Euskarazko kulturgintza, lan-mundua, kir ola, hizkuntzaren *corpus*-aren plangintza, eta abar, ukitutakoak bezain garrantzitsuak dira, edo are gehiago, gure hizkuntzaren eta gure herriaren normalkuntzarako.

Kulturgintzak, bereziki, geren iturria agortu ez dela eta gure ekarria baliozkoa dela erakutsi behar du, ez gaurko baina bihar-etziko Euskal Herriaren kultura irekiaren baitan txertatuta.

Izan ere, esatekorik ez duen pertsona, hamaika hizkuntza jakinda ere isilik egotera mugatua dagoen bezala, sortzen ez duen herriak ere ezer gutxi du besteenganatzeko, hizkuntza erabat finkatua izan arren. Euskara euskaldunon adierazpidea da, baina mundu zabalari zer adierazirik behar dugu herrien anaiartean besteen maila berean sartu ahal izateko.

AURRERA BEGIRA

Puntu zehatzak utzi eta aurrera begirako gogoetaren bat egiten saia gaitezen azkenik.

Gure ustez, eguneroko politika xumearen eta ikamika normal baina motzen gaintetik, garaia genuke azken 15 urteetan egindakoa eta egindako horren zer gatia aztertzen, eztabaidatzen eta neurtzen saiatzeko.

Izan ere, azken 15 urteetan garatu dira, eta ez beti ametsetan geneuzkan moduan, aurreko 10 urteetan

Euskal Herrian hartutako bidearen fruituak: Ikastolaren eta euskarazko irakaskuntzaren aldeko apostua, euskararen beraren berritze eta *standartzea*, autonomiaren bidea, e.a. Aukera funtsezkoak denak, herri baten bizitzan belaunaldi askoren lana eskatzen dutenak.

Euskal alderdiei, baina baita talde eta elkarte ezberdinei, intelektualei eta euskararen profesionalei, ausnarketa lana, eginaren balantzea eta emaitzen neurketa, etorkizunerako bide berriak eskatu behar zaizkie.

Amaitzeko, euskaraz biziko den Euskal Herri burujabe eta zuzenaren esperantzan eta lehian gabiltzan Eusko Alkartasuneko abertzaleek, dei egin nahi diogu Euskal Herriari, eta bereziki euskaldun herriari, etorkizuneko aukera egin dezaten eta euskararen alde egin ere.

Gutariko bakoitzaren, herritar izen-abizendunen nahiaren gainera ez dago euskara normalduko duen tramankulu, erakunde edo borondate nagusirik. Edo geuk edo inork ez.